

Hai Bà Trùng trong thơ văn

Tác Giả: Viên Linh

Thứ Năm, 16 Tháng 2 Năm 2012 22:56

Bà Trùng quê ở Châu Phong

Giống người tham bèo thù chồng chông quen

Chồng em không mọt tằm người nguy hiểm

Phớt đời người không thay quyển sách người quân

I. Đó là mọt đom đóm thơ thẩn ngẩn thây nhợt nhạt vẻ hai vẻ non anh thơ năm 40 đã chiêu mộ binh mã
nổi dậy đánh đuổi thái thú Tô Đĩnh về Tầm u, xong là Trùng Vương, giành quyền tể chế cho đất
nước, trở về đất nước ba năm, 40-43 sau Tây lịch.

Từ đó cho đến ngày nay, gần hai ngàn năm sau, dân ta vẫn lấy ngày mùng 6 Tháng Hai làm
ngày giỗ Hai Bà. Trong mọt tằm chớ dài như thêu, chính số vết vệt Hai Bà được truy nã người gớm có
những gì? Thơ văn dân gian thì nhiều, song chính số, chính văn, e rằng chông đom đóm bao nhiêu.
Còn đến thơ Hai Bà thì ở đâu cũng có; nhà văn Trần Đĩnh Sĩ đi du lịch Quảng Đông có kể lại với
người bạn viết bài này, ông đã thấy Thành Phiên Ngung còn chôn ghi trên công, và ông được biết
có rất nhiều đến miếu thờ Hai Bà Trùng ở vùng phía Nam Quảng Đông [khiến người ta nghĩ lãnh
tho Lĩnh Nam xưa kia rất sâu trong đất Tầm u ngày nay]. Ngoài Bắc - theo nhà văn sử gia Hoa
Bông Hoàng Thúc Trâm (1907-1977) - hai người thơ chính mọt là đến thơ Đĩnh Nhân ở Hà Nội
(hồi 1952 đến được dùng làm truyện học, nổi người viết bài này học lập nhì tiểu học), và mọt là
Miếu Hát, có tấm hoành phi viết bốn chữ “Lộc Hùng Chính Thơ” ở gian giữa nhà bái đom đóm.

Hoa Bông viết: “Khác với Đĩnh Nhân thơ thẩn ngẩn, Miếu Hát này thơ Long bài.” Ông còn chê
sách “Khâm định Việt sử thông giám cương mục” đã không coi là có mọt Triều đình Trùng
Vương, trong khi Trùng Trùng là con gái Lộc Hổ, đuổi giặc đô hộ Bắc phương, đã làm lộ tể cáo
Trùng đình, xong Vương, là mọt nước đom đóm lập, thơ đô ở Mê Linh. Ở đến Đĩnh Nhân còn chép ngựa voi
cả Trùng Trùng, còn Miếu Hát ở làng Hát Môn được xây từ “sau thời Mã Viện về Tầm u.” Lộc giỗ Hai
Bà ở Hát Môn tỉnh Sơn Tây ngày nay đến ra trong nhiều ngày: 4 Tháng Chín là húy nhật, 24
Tháng Chạp là lễ mọt-dom đóm (tấm gấm) ở sông Hát, ngày 5 và 6 Tháng Hai là tiệc thánh (Tể chí
Tri Tân, 1941).

Hai Bà Trưng trong thơ văn

Tác Giả: Viên Linh

Thứ Năm, 16 Tháng 2 Năm 2012 22:56

Nếu bạn theo biên niên, ta có văn thơ về Hai Bà các sách như sau:

-Thơ k XIV, trong Lĩnh Nam Chích Quái của Trần Th Pháp, một tác giả thời Trần.

-Thơ k XV, qua Địch Sĩ Ký toàn thơ do Ngô Sĩ Liên soạn dưới triều Lê Thánh tông, soạn xong năm 1479. Sau đó là những bài tụng, những thơ văn ca ngợi và những ca danh sĩ thời đời khác.

Trong một nghiên cứu đã được công bố trước đây chúng ta thấy cách đây vài năm, Giáo sư Tiến sĩ Lê Minh Thát viết rõ trước các cuốn kia, Việt Nam còn một cuốn sách mà ngay cả gia Ngô Sĩ Liên cũng không biết, đó là cuốn Địch Sĩ Ký. Ông giới thiệu khi giới thiệu Minh khi viết về một sách vở, bia đá, bản gỗ có chữ mang về Tàu, đã mang theo cuốn này, cuốn cùng năm 1776 nó lọt vào tay vua Càn Long nhà Thanh, và được chép ra, những bài đi một chỗ trong nhan đề, chữ còn là “Việt Sĩ Ký.” Đó là một bản Sĩ Ký viết vào đời Trần mà người Việt đương thời không biết, mãi vài thế kỷ sau mới biết đến tên nó. Tác giả là người có văn phong linh hoạt, và tinh thần riêng biệt. Song song với nó là cuốn Thi N Uyển Tập Anh, có hai bài thơ về người phụ nữ kiêu, và ông Lê Minh Thát cho biết: Lĩnh Nam Chích Quái đã viết dựa trên hai bài thơ vào Thi N Uyển Tập Anh, cũng là một cuốn sách của người đời Trần, không những thế, Thi N Uyển Tập Anh được soạn vào năm 1337.

Về văn thơ chữ nghĩa viết về Hai Bà còn ghi lại được, có thể nói tóm tắt là có thơ thế kỷ XIV đời nay. (Trước đó hẳn cũng đã có nhiều, nhưng lại một triều đại nhà Lý với một nền văn hóa văn chương rực rỡ hơn 200 năm, thế kỷ XI, không có lý do gì để viết về Hai Bà?) Sau đây là những trích dẫn đáng tin cậy chúng ta có một “chân dung và tiểu sử sơ lược” gần với sự thật nhất về hai vị nữ anh hùng dân tộc.

Lĩnh Nam Chích Quái - tác phẩm thời Trần, trước 1407. Xét qua sách thì Hai Bà Trưng họ Lạc, người chị tên Trưng, người em tên Nhị, người làng Mê Linh châu Phong, con gái Lạc tướng châu Giao, là vợ Thi Sách ở châu Diên. Bà người hùng dũng, quật cường. Khi thời châu Giao là Tô Đĩnh tham tàn, lợi dụng chức vụ bà, bà cùng với em gái cùng binh nổi dậy đánh đuổi quân Tô Đĩnh dân quân các quận Cửu Chân, Nhật Nam, Hợp Phố nổi lên hàng ngũ, Hai Bà bình định được 65 thành ở Lĩnh Nam. Trưng Trưng lập làm vua, xưng là Trưng Vương, đóng đô ở châu Diên. Tô Đĩnh chạy ra Nam Hải, vua Vũ Đế nhà Hán được tin, cách chức, rồi sai hai tướng là Mã Viện, Lưu Long đem quân sang đánh Lĩnh Nam. Chỉ một trận đánh ra Lạc tướng Sĩ, kéo dài hơn một năm.

Hai Bà Trưng trong thơ văn

Tác Giả: Viên Linh

Thứ Năm, 16 Tháng 2 Năm 2012 22:56

Thủy yểu thê, Hai Bà lui quân vớt bèo vớt Cơm Khê, cuội cùng bèo trôi, quân binh tan tác, Hai Bà nhẩy xuống Lăng Bức trời trộm, thân xác trôi về sông Hát. Dân trong vùng thơ thẩn ngơ tiếc lệ p mĩu thê. Hai bà rớt hiên linh, dân chúng nguy hiểm cứu đứu đứu c phù trứ. Thửi vua Anh Tông nhà Lý trong nức c đứi hứn, vua truyứn Uy Tứ nh thiứn sứ cứu đứo, chứ trong mứt ngày mứa xuứng chan hòa. Vua nứm ngứ mứ thủy hai ngứứi đàn bà đứi mũ lá, áo xanh, đai đứ, cứứi ngứa sứt bay trong mứa. Vua hứi thì hai thứn nhân trứứi: “Chúng ta là chứ em hứ Trưng, phứng mứnh Trứứi làm mứa đây.” Vua nứi xin mứa tứp thêm thì thứn nhân giứ tay bứo thôi. Tứ nh đứy nhà vua ra lứ nh lứp đứn thứ, sứ c phong hai bà làm Trinh Linh Nhứ Trưng phu nhân.” (Truyứn 30, Trinh Linh Nhứ Trưng Phu Nhân, đứ a theo bứn đứ ch cứ a Lê Hứu Mứ c).

II. Hứng Đứ c Quứ c Âm thi tứp

Vứnh Hai Bà Trưng

*Giúp dân đứp loứn trứ thù mình,
Chứ rứ cùng em kứ t nghứ binh.
Tứ Đứ nh bay hứn vang mứt trứn,
Lứnh Nam mứ cới vứng trứm thành.
Mứi dầy bứo vứ giaứn trứng,
Đứ đứi hoa quan xuứng phúc lành.
Còn nứứ c còn non còn mứu mứo,
Nứ trung đứ nhứ t đứng tài danh.*

Hứng Đứ c Quứ c Âm thi tứp do vua Lê Thánh Tông sai soứn vào thứ kứ XV. Niứn hiứu Hứng Đứ c cứ a Thánh Tông bao gứm khoứng thứi gian 1470-1497, thứ trong tứp này do nhiứu ngứứi làm, không ghi tên đứứi bài, nứn không phân biứt đứức bài nào là cứ a ai. Có nhiứu bài xứứng hứ a chung mứt chứ đứ, chia làm 5 môn loứi, gứm 283 bài cứ thứy: Thiên đứ a môn, Nhân đứo môn, Phong cứ nh môn, Phứ m vứt môn và Nhàn ngứm. Các tác giứ phứn lứn là hứi viứn Tao Đứn cứ a Lê Thánh Tông, và thêm nhiứu ngứứi khác, do đứo nghứ thuứt chứnh lứ ch, thi ngứ khác biứt, tuy niứn giá trứ cứ a Hứng Đứ c Quứ c Âm (thứ Nứm) là đứ chứ lòng yứu nứức, lòng tứ hào cứ a kứ sĩ đứng sứng trong mứt thứi đứi tứ chứ (vứ a đứứi đứức quân đứ hứ nhà Minh ra khứi giàng sứn), rứ ràng hứn cứ là tứp thứ làm bứng tiứng mứ đứ.

III. Đứi Nam Quứ c Sứ đứn ca. Truyứn lứ ch sứ nứức Đứi Nam viứt bứng văn vứn. Sách do nhiứu

Hai Bà Trưng trong thơ văn

Tác Giả: Viên Linh

Thứ Năm, 16 Tháng 2 Năm 2012 22:56

---

ngái soạn kó lßch sß tß Hß Hßng Bßng tßi Mßc Đßng Dung, sau Lê Ngô Cát ngái Hà Đông soạn lßi, và vißt thêm đßn Lê Chißu Thßng, dài 3774 câu lßc bát. Sau Phßm Đßnh Toßai soạn lßi nữa, rút xußng còn 2054 câu, và in ra năm 1871. Bßn câu đßu cßa đßng nßi vß Hai Bà đß đßc in ß đßu bài. Trong thß kß XX có nhißu tác giß làm thß vß Hai Bà, nhß Đßng Bá Trßc, Hoàng Cao Khßi,... Kß ra nhß thß là quá ít; quý bßn đßc nào bißt thêm, xin chß gißao cho. Đa tß.

Sách báo tham khßo đß vißt bài này:

1. Đßi Nam Qußc Sß dißn ca, Hoàng Xuân Hßn tßa và bản, trßn bß, NXB Trßng Thi, Sài Gòn, 1956.
2. Dßng hßng Mißu Hßt, Hoa Bßng Hoàng Thßc Trßm, Tri Tân, 1941.
3. Thißn Uyßn tßp Anh, Lê Mßnh Thßt, NXB Phßt hßc Vißt Nam, TP HCM, 1999.
4. Lßnh Nam Chßch Qußai, Trßn Thß Pháp, Lê Hßu Mßc đßch, NXB Trßm Vißt, Hoa Kß, 1982.
5. Tß đßn Văn hßc bß mßi, Đß Đßc Hißu chß biên, NXB Thß Gißi, 2003.